

LUONTEELTAAN POLIITTINEN LAUSUNTO

Mitä virkaa on tieteellisellä tutkimuksella, jos sen kiistämättömät tulokset sysätään ideologisista perusteista tai tarkoituksenmukaisuussyistä sivuun tehtäessä poliittisia päätöksiä tai muotoiltaessa perusteluja juridisille ratkaisuille? Tämän kysymyksen joutuu väistämättä esittämään lukiessaan EY:n tuomioistuimen julkisasiamiehen, tanskalaisen Michael B. Elmerin lausuntoa Ruotsin alkoholijärjestelmän suhteesta EU:n perussopimuksen tavaroiden vapaata liikkuvuutta ja kaupallisia monopoleja koskeviin artikloihin.

Meilläkin julkisuudessa paljon huomiota saanut prosessi alkoi siitä, kun ruotsalainen kauppias Harry Franzén otti kauppaansa myytäväksi alkoholijuomia, joiden vähittäismyynti on Ruotsin lainsäädännöllä annettu yksinoikeudeksi Systembolagetille, valtion omistamalle alkoholijuomien vähittäismyyntiyhtiölle. Franzénin mielestä tämä on EU:n säännösten vastainen. Landskronan käräjäoikeus, jonne Franzén haastettiin vastaamaan toimistaan, pyysi EY:n tuomioistuimelta ennakkoratkaisua asiassa.

Tuomioistuimelle laatimassaan lausunnossa Elmer pitää Ruotsin alkoholijärjestelmää EU:n perussopimuksen 30. ja 37. artiklojen vastaisena. Ensimmäinen kieltää määrälliset tuontirajoitukset ja muut vastaavanlaiset toimet. Jälkimmäinen taas määrää valtiolliset kaupalliset monopolit sopeuttamaan toimintansa asteittain niin, etteivät niiden hankinta- ja myyntiehdot diskriminoi toisten jäsenmaiden kansalaisia.

Elmerin mukaan artikkelit kieltävät sellaisen lakiin perustuvan alkoholijuomien vähittäismyyntijärjestelmän, joka pyrkii rajoittamaan alkoholin myyntiä ja kulutusta ja antaa valtion omistamalle yhtiölle yksinoikeuden vähittäismyyntiin lukumäärältään rajoitetuissa myymälöissä. Artiklat kieltävät hänen mielestään myös sen, että vain vähittäismyyntimonopolilla on laillinen oikeus ostaa juomia vähittäismyyntimarkkinoille ja näin käytännössä valta ratkaista, mitä tuotteita muista jäsenmaista tuodaan näille markkinoille. Mainittujen artikloiden kanssa ristiriidassa on hänen mukaansa myös se, että tuottajat eivät saa laillisesti toisessa jäsenmaassa toimiessaan myydä juomia markkinoille kuin luvan saaneiden tukkumyyjien kautta tai hankkimalla itse tukkumyyntiluvan ja maksamalla luvasta siihen liittyvät maksut. Edelleen Elmer katsoo, että järjestelmää, jolle edellä kuvatut piirteet ovat tunnusomaisia, ei voi perustella 36. artiklan kansalaisten elämää ja terveyttä suojaamaan tarkoiteilla säännöksillä.

EU:n perussopimuksen säännöksistä ja EY:n tuomioistuimen aikaisemmista ratkaisuista tekemiensä juridisten tulkintojen ja johtopäätösten rinnalla Elmer käyttää myös alkoholipoliittista argumenttia. Hän kiistää alkoholin kokonaiskulutuksen ja alkoholihaittojen keskinäisen riippuvuuden. Tosin juridisissäkin pohdinnoissa voi eräin osin perustellusti päätyä Elmerin johtopäätöksistä poikkeaviin tuloksiin, mutta heikoilla Elmer on varsinaisesti juuri alkoholipoliittisessa todistelussaan.

Alkoholitutkimus on kiistatta osoittanut, että alkoholin kulutuksen kasvu lisää alkoholista aiheutuvia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Tästä seuraa, että jos näitä haittoja ja niistä aiheutuvia taloudellisia menetyksiä ja inhimillisiä kärsimyksiä halutaan vähentää, nimenomaan alkoholin kokonaiskulutusta on pienennettävä. Tätä argumentaatiota Elmer ei hyväksy.

Alkoholin väärinkäytön Elmer katsoo aiheuttavan sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Hänen mielestään ei alkoholin väärinkäytön ja käytön välille kuitenkaan voida asettaa yhtäläisyysmerkkejä. Mitään sellaisia tieteellisen tutkimuksen tuloksia, jotka osoittaisivat ns. kokonaiskulutusmallin virheelliseksi, hän ei esitä; ”minun mielestäni” riittää hänelle perusteluksi. Sen sijaan hän viittaa tanskalaiseen tutkimukseen, jonka mukaan kohtuullinen määrä viiniä päivässä vähentää mm. sydänsairauksista aiheutuvia kuolemia, kun sitä vastoin väkevät juomat lisäävät riskiä ja olut on tässä suhteessa neutraali. Tämä tutkimus ei kuitenkaan sen enempää kumoa kuin vahvistakaan johtopäätöstä alkoholin kokonaiskulutuksen ja alkoholihaittojen keskinäisestä yhteydestä.

Lausunnossaan Michael B. Elmer on siis eri linjoilla kuin EU:n komissio, joka joulukuussa 1993 sekä Ruotsin että Suomen hallituksen kanssa käymässään kirjeenvaihdossa hyväksyi vähittäismyyntimonopolin jatkumisen sillä edellytyksellä, että monopolin toiminta sopeutetaan EU:n säännöksiin. Elmer itse katsoo, että vähittäismyyntimonopoli olisi pitänyt purkaa jo Ruotsin EU-sopimuksen tultua voimaan 1.1.1995, ja suosittaa siirtymistä lisensijärjestelmään. Hän arvostelee EU:n komission Franzénin tapausta käsiteltäessä esittämää kannanottoa, jonka mukaan vähittäismyyntimonopolin ja luvanvaraisen järjestelmän, ts. lisensijärjestelmän, välillä ei ole eroa tavaroiden vapaan liikkumisen kannalta tarkasteltuna.

Luonteeltaan Elmerin lausunto on ensi sijassa poliittinen ja vasta toissijaisesti juridinen. Se joutuu punnittavaksi EY:n tuomioistuimeen, josta jo entuudestaan tiedetään, ettei se ole samalla tapaa juridinen elin kuin meikäläiset tuomioistuimet, vaan että sillä on selvästi poliittinen leima. Jos se hyväksyisi Elmerin perustelut ja ratkaisuesityksen, poliittisuus korostuisi entisestään. Ja mikä pahinta EY:n tuomioistuin osoittaisi samalla, että se ei ratkaisuisaan juuri arvosta tieteellisen tutkimuksen tuloksia. Niin ikään ratkaisu mittaa EU:n komission painoa ja arvovaltaa. EY:n tuomioistuin ei kuitenkaan ole sidottu julkisasiamiehen lausuntoon. Se on ratkaisuisaan usein poikennut niistä. Parin kolmen kuukauden kullutta tiedämme, miten tässä jutussa käy.